

ТЕМА 1

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Мета: засвоєння основних понять і видів міжнародного бізнесу, розуміння ролі глобалізації, міжнародних угод та принципів функціонування транснаціональних корпорацій. Оволодіння знаннями про правові та економічні аспекти міжнародного бізнесу, а також вплив валютних ризиків на зовнішньоекономічну діяльність.

Основні поняття: міжнародний бізнес, глобалізація, міжнародна торгівля, мультилатеральні угоди, прямі іноземні інвестиції (ПІІ), Транснаціональні корпорації (ТНК), валютні ризики

План

1. Поняття та види міжнародного бізнесу.
2. Міжнародна бізнес-середа.
3. Правові аспекти міжнародного бізнесу.
4. Основні принципи функціонування ТНК.

1. Поняття та види міжнародного бізнесу.

Міжнародний бізнес є багатограним явищем сучасної економіки, яке охоплює широкий спектр ділових взаємовідносин між суб'єктами господарювання різних країн.

Міжнародний бізнес – це діяльність компаній, що перетинає кордони держав. (див. табл. 1.1)

Таблиця 1.1 – Порівняння національного та міжнародного бізнесу за різними критеріями

Критерій	Національний бізнес	Міжнародний бізнес
1	2	3
Ринок	Орієнтований на внутрішній ринок однієї країни	Орієнтований на кілька або всі світові ринки
Валюта	Операції проводяться в національній валюті	Операції проводяться в різних валютах, що створює валютні ризики
Регулювання	Підлягає регулюванню законодавства однієї країни.	Підлягає регулюванню законодавства кількох країн, що ускладнює ведення бізнесу.
Культурні особливості	Орієнтується на одну культуру	Повинен враховувати різноманітність культур і адаптувати свої продукти та послуги.
Логістика	Логістичні ланцюги обмежені межами однієї країни	Логістичні ланцюги охоплюють кілька країн, що вимагає більш складної організації.
Конкуренція	Конкурує з місцевими компаніями.	Конкурує з глобальними компаніями
Інвестиції	Інвестиції, як правило, здійснюються в межах однієї країни.	Інвестиції можуть здійснюватися в різних країнах, що передбачає більш високі ризики.

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Ризики	Ризики пов'язані з економічною ситуацією в одній країні	Ризики пов'язані з економічною ситуацією в кількох країнах, політичними ризиками, валютними ризиками тощо.

Це не обмежується простою торгівлею товарами або послугами за кордоном, а представляє собою складний комплекс економічних, політичних, культурних та правових взаємодій. У найпростішому розумінні міжнародний бізнес – це будь-яка господарська діяльність, яка перетинає державні кордони.

Це можуть бути як великі транснаціональні корпорації, що здійснюють виробництво та продаж товарів у десятках країн світу, так і малі підприємства, які обирають вихід на сусідні ринки для збуту своєї продукції.

Глобалізація зробила світ більш взаємозалежним, і міжнародний бізнес є одним з основних рушіїв цього процесу. Він сприяє збільшенню прибутків компаній за рахунок виходу на нові ринки, що дозволяє значно розширювати обсяги продажів.

Водночас, міжнародний бізнес є важливим інструментом диверсифікації ризиків, оскільки дозволяє компаніям розподіляти виробництво та продажі між різними країнами, тим самим знижуючи можливі втрати, які можуть виникнути через зміни на внутрішньому ринку. Крім того, міжнародна співпраця надає доступ до нових технологій та інновацій, що є ключовим фактором для розвитку бізнесу в сучасному світі.

Існує безліч форм міжнародного бізнесу, кожна з яких має свої особливості та переваги. Одна з найпростіших форм міжнародної торгівлі – це експорт та імпорт, коли товари фізично перетинають державні кордони. Ліцензування є ще однією поширеною практикою, коли компанія надає іншій компанії право використовувати свій бренд, технологію або патент за певну плату.

Франчайзинг також є популярною моделлю, коли підприємство надає іншій стороні можливість використання своєї торгової марки, бізнес-моделі та знань за встановленими умовами. Контрактне виробництво – це коли компанія передає частину свого виробництва іншому підприємству в іншій країні, що дозволяє скоротити витрати на виготовлення продукції.

Спільні підприємства є ще одним варіантом міжнародного бізнесу, де дві або більше компаній об'єднують свої ресурси для здійснення спільної діяльності. Прямі іноземні інвестиції також мають значний вплив – компанія створює дочірнє підприємство або купує контрольний пакет акцій вже існуючого бізнесу в іншій країні

Кожна з цих форм має свої переваги та недоліки і вибір залежить від конкретних цілей компанії та особливостей ринку.

На успіх міжнародного бізнесу впливають численні фактори, серед яких політична стабільність є однією з ключових умов для ведення підприємницької діяльності. Стабільна політична ситуація забезпечує передбачуваність та безпеку інвестування.

Економічна ситуація в країні також відіграє важливу роль – показники, такі як валовий внутрішній продукт (ВВП), рівень інфляції та безробіття безпосередньо впливають на привабливість ринку для інвесторів. Крім того, розуміння культурних особливостей є ключовим для успішного ведення міжнародного бізнесу, оскільки культурні відмінності можуть суттєво впливати на сприйняття товарів та послуг.

Важливою складовою міжнародного бізнесу є і правова система країни, яка визначає правила ведення бізнесу, а також забезпечує захист інтелектуальної власності. Географічне розташування країни також впливає на логістику та транспортні витрати, що є суттєвим чинником для ведення міжнародної торгівлі.

Таким чином, міжнародний бізнес є динамічною і складною сферою, яка постійно розвивається і трансформується. Для успішного ведення діяльності на міжнародному рівні необхідно враховувати багато різноманітних факторів, а також бути готовими до постійного адаптування до змінюваних умов.

2. Міжнародна бізнес-середа.

Міжнародна бізнес-середа є динамічною та багатогранною системою, що охоплює широкий спектр факторів, які впливають на діяльність компаній за межами національних кордонів. Це складна мережа взаємопов'язаних елементів, які постійно змінюються під впливом глобалізації, технологічних інновацій, політичних подій і культурних особливостей різних країн.

Таблиця 1.2 – Фактори міжнародної бізнес-середы

Фактор	Вплив на бізнес
Політична стабільність	Впливає на рівень ризику інвестування, можливі зміни законодавства, безпеку ведення бізнесу.
Економічні показники	ВВП, рівень інфляції, безробіття та валютний курс визначають привабливість ринку та купівельну спроможність населення.
Правова система	Регулює правила ведення бізнесу, податкову політику, захист інтелектуальної власності та трудові відносини.
Культурні особливості	Впливають на маркетингові стратегії, переговори, діловий етикет і управління персоналом.
Технологічний розвиток	Визначає рівень автоматизації, доступність інновацій та ефективність виробничих процесів.
Географічне розташування	Впливає на логістику, транспортні витрати та доступ до природних ресурсів.
Глобальна конкуренція	Вимагає адаптації до конкурентного середовища, інноваційних рішень і стратегій виходу на ринок.
Валютні ризики	Коливання валютних курсів можуть впливати на прибутковість компаній, що працюють на міжнародному рівні.
Можливості виходу на ринок	Експорт, ліцензування, франчайзинг, спільні підприємства та прямі іноземні інвестиції як варіанти стратегії розширення.
Інновації та розвиток	Доступ до нових технологій, обмін досвідом між країнами та розвиток нових продуктів.

Політична стабільність відіграє ключову роль у прийнятті рішень щодо інвестування, оскільки політичні ризики, такі як зміни урядів, війни або революції, можуть суттєво ускладнити ведення бізнесу. Стан економіки країни також визначає привабливість для інвесторів, і такі показники, як рівень ВВП, інфляція, безробіття і валютний курс, впливають на економічну ситуацію.

Правова система країни є основним орієнтиром для компаній у дотриманні норм ведення бізнесу, включаючи закони про підприємництво, інтелектуальну власність, оподаткування та трудові відносини. Культурні особливості різних країн можуть значно впливати на бізнес-діяльність, адже вони створюють різні виклики при розробці маркетингових стратегій, побудові взаємин з партнерами та управлінні персоналом.

Крім того, технологічний розвиток країни впливає на доступність інновацій, які можуть значно покращити ефективність бізнес-процесів. Географічне розташування країни також має важливе значення, оскільки воно впливає на логістику, транспортні витрати та доступ до ресурсів.

Міжнародний бізнес не позбавлений викликів. Глобальна конкуренція є одним із головних факторів, що ускладнює вихід на нові ринки, адже компанії стикаються як з місцевими, так і з міжнародними гравцями.

Культурні бар'єри також можуть створювати труднощі у веденні бізнесу, якщо не враховувати культурні відмінності у стратегічних і тактичних рішеннях. Політичні ризики, включаючи зміни урядів і політичну нестабільність, можуть призводити до фінансових втрат, а економічні кризи здатні негативно позначатися на діяльності компаній.

Валютні ризики є ще одним важливим викликом, адже зміни валютних курсів можуть спричинити значні фінансові втрати. Водночас міжнародний бізнес відкриває чимало можливостей. Доступ до нових ринків дозволяє компаніям розширювати свою географію продажів і значно збільшувати обсяги збуту.

Диверсифікація ризиків є важливим фактором, який дозволяє знизити залежність від одного ринку і таким чином захистити компанію від коливань національних економік. Міжнародна діяльність дозволяє знижувати витрати на виробництво та дистрибуцію завдяки більш оптимізованим логістичним рішенням.

Крім того, контакт з іншими культурами та новітніми технологіями стимулює інновації, що може стати ключовим фактором для розвитку компанії.

Стратегії входу на міжнародний ринок можуть бути різними, залежно від цілей і ресурсів компанії. Експорт є найпростішим способом, коли товари просто фізично перетинають кордони.

Ліцензування дозволяє компаніям надати іншим права на використання своїх брендів або технологій за певну плату. Франчайзинг – це ще одна поширена практика, яка дозволяє компаніям надавати іншим можливість використання торгової марки та бізнес-моделі.

Спільні підприємства є ефективною формою співпраці, коли кілька компаній об'єднують свої ресурси для спільного бізнесу. Прямі іноземні

інвестиції дозволяють компаніям створювати дочірні підприємства в інших країнах або купувати контрольні пакети акцій існуючих компаній.

Кожен з цих підходів має свої переваги та недоліки, і вибір стратегії залежить від конкретних цілей і умов ринку.

Успішне ведення бізнесу на міжнародному рівні вимагає глибокого розуміння багатьох факторів – політичних, економічних, культурних і правових. Успіх залежить від здатності компанії адаптуватися до змінюваних умов, знаходити оптимальні рішення і розробляти ефективні стратегії для досягнення своєї мети.

3. Правові аспекти міжнародного бізнесу.

Міжнародний бізнес являє собою складну і динамічну сферу, яка неминуче взаємодіє з безліччю правових систем різних країн. Правове середовище міжнародної торгівлі та інвестицій є багатограним, оскільки кожна держава має свої унікальні закони, що регулюють різні аспекти бізнесу, такі як контракти, корпоративне управління, інтелектуальна власність, податки, працевлаштування та багато іншого. Це створює складний лабіринт правових норм, який компаніям необхідно враховувати для успішного ведення бізнесу за кордоном.

Важливим механізмом для полегшення цього правового лабіринту є міжнародні договори та угоди, які встановлюють загальні правила для торгівлі та інвестицій.

До таких угод належать Угода про загальні тарифні преференції (СПС), Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Угода про всеосяжне економічне та торговельне партнерство (УВТЄП) та інші. Ці угоди визначають митні тарифи, правила походження товарів, стандарти інвестицій і механізми вирішення спорів.

Однак з огляду на те, що в міжнародному бізнесі можуть застосовуватись кілька правових систем одночасно, питання про те, яка з них має пріоритет, стає значущим. Конфлікт законів є ще одним ключовим аспектом міжнародного бізнесу, і для розв'язання таких суперечностей використовуються різні принципи міжнародного приватного права.

Інтелектуальна власність є одним із найбільш цінних активів для багатьох компаній, і її захист за кордоном вимагає ретельного аналізу національного законодавства кожної країни, де ведеться бізнес.

Патенти, товарні знаки, авторські права та ноу-хау мають потребу в реєстрації та захисті відповідно до законодавчих норм кожної країни. Корпоративне управління також має свої особливості на міжнародному рівні.

Вимоги до структури компаній, прав акціонерів, обов'язків директорів і процедур прийняття рішень можуть значно відрізнитися від країни до країни, тому компанії, що працюють на міжнародному рівні, повинні дотримуватись цих різноманітних норм.

Податкове регулювання є ще одним важливим аспектом міжнародного бізнесу. Міжнародні податкові угоди допомагають уникнути подвійного

оподаткування та забезпечують прозорість податкових відносин між країнами. Проте податкові системи різних країн можуть бути досить складними, і компанії повинні ретельно планувати свої податкові стратегії, щоб уникнути штрафних санкцій.

Крім того, працевлаштування іноземних працівників регулюється національними законами, і компанії повинні дотримуватись вимог щодо отримання відповідних дозволів на роботу та виконання норм трудового законодавства. Антимонопольне законодавство також відіграє важливу роль у міжнародному бізнесі, оскільки обмежує монополістичну практику та недобросовісну конкуренцію. Компанії повинні уважно дотримуватись цих норм, щоб уникнути порушень.

Вирішення спорів є невід'ємною частиною міжнародного бізнесу. Коли виникають суперечки між компаніями, вони можуть бути вирішені через переговори, медіацію, арбітраж чи звернення до суду. Міжнародний арбітраж є одним із найпопулярніших методів вирішення спорів у міжнародному бізнесі завдяки його нейтральності та ефективності.

Водночас етичні аспекти міжнародного бізнесу також набувають все більшого значення. Компанії очікують, що вони будуть діяти відповідально, дотримуватись високих етичних стандартів і поважати права людини, захищати навколишнє середовище та боротися з корупцією.

Таблиця 1.3 – Основні правові аспекти міжнародного бізнесу

Сфера правового регулювання	Ключові аспекти	Приклади міжнародних угод
Міжнародна торгівля	Митні тарифи, правила походження товарів, стандарти якості	Угода про загальні тарифні преференції (СПС), Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА)
Корпоративне управління	Структура компаній, права акціонерів, обов'язки директорів	Вимоги національного законодавства кожної країни
Інтелектуальна власність	Захист патентів, товарних знаків, авторських прав	Угода ТРІПС (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)
Податкове регулювання	Уникнення подвійного оподаткування, податкові стратегії	Конвенція ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування
Працевлаштування	Дозволи на роботу, трудові права, соціальні гарантії	Національне трудове законодавство, конвенції МОП (Міжнародна організація праці)
Антимонопольне регулювання	Обмеження монополій, захист конкуренції	Регулювання Європейського Союзу, антимонопольні закони США (Sherman Act)
Вирішення спорів	Переговори, медіація, арбітраж, судові процеси	Нью-Йоркська конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень
Етика та відповідальність	Дотримання прав людини, екологічні норми, боротьба з корупцією	Глобальний договір ООН, Конвенція ОЕСР про боротьбу з корупцією
Управління ризиками	Політичні, валютні, економічні ризики	Стратегії хеджування, страхування інвестицій

Ризики міжнародного бізнесу пов'язані зі змінами політичної ситуації, валютними коливаннями, складним правовим регулюванням та іншими зовнішніми факторами. Для управління цими ризиками компанії повинні розробляти ефективні стратегії управління ризиками.

Успішне ведення бізнесу на міжнародному рівні вимагає глибокого розуміння правових систем різних країн, міжнародних договорів і угод, а також готовності до вирішення різноманітних правових проблем. Правові аспекти міжнародного бізнесу є складними і багатограними, і компанії, що працюють на глобальному ринку, повинні бути добре обізнаними та готовими адаптуватися до змінюваних умов для досягнення успіху.

4. Основні принципи функціонування ТНК.

Транснаціональні корпорації (ТНК) є одними з найвпливовіших гравців сучасної економіки, оскільки вони простягають свої операції на кілька континентів, що дозволяє їм значно впливати на життя мільйонів людей у всьому світі. Функціонування таких гігантів базується на декількох ключових принципах, які дозволяють їм досягати глобального масштабу та зберігати конкурентну перевагу в умовах сучасного бізнес-середовища.

Одним із найважливіших аспектів діяльності ТНК є їхня глобальна присутність та інтеграція на міжнародному рівні. Вони активно розширюють свою діяльність, створюючи виробничі потужності, офіси та дистрибуційні мережі в різних країнах світу. Така глобальна присутність дозволяє їм оптимізувати виробничі процеси, знижувати витрати та забезпечувати доступ до нових ринків, що є ключовим для подальшого зростання.

Диверсифікація також є важливим принципом функціонування ТНК. Більшість із них не обмежуються одним видом продукції або послуги, а активно охоплюють різні галузі економіки. Це дозволяє знизити ризики, пов'язані зі змінами кон'юнктури на окремих ринках, а також забезпечує стабільне довгострокове зростання. Інновації та технології також мають значний вплив на діяльність ТНК.

Вони постійно інвестують у наукові дослідження та розробки, прагнучи створювати нові продукти та технології. Завдяки цьому вони зберігають конкурентну перевагу, задовольняють мінливі потреби споживачів і відкривають нові ринки для своєї продукції.

Ефективне управління є ключовим фактором успішності ТНК. Їхні глобальні структури мають бути добре скоординовані, щоб забезпечити швидкий обмін інформацією, узгодження дій і швидке ухвалення рішень. Сучасні інформаційні технології значно полегшують цей процес, об'єднуючи різні підрозділи корпорації в єдину систему.

Водночас соціальна відповідальність стає важливим аспектом для сучасних ТНК. Все більше компаній усвідомлюють свою роль у суспільстві і вкладують значні кошти в соціальні проекти, турбуються про екологію, а також про своїх працівників. Такий підхід допомагає зміцнити репутацію корпорації та побудувати довгострокові відносини зі стейкхолдерами.

Стратегічні партнерства також є невід'ємною частиною діяльності ТНК. Вони активно використовують співпрацю з іншими компаніями, урядами та міжнародними організаціями для досягнення своїх цілей. Це дозволяє їм отримувати доступ до нових технологій, ринків і ресурсів, що є критично важливим для підтримки конкурентної позиції.

Ще одним спірним аспектом діяльності ТНК є податкова оптимізація. Багато компаній використовують різноманітні легальні схеми для мінімізації своїх податкових зобов'язань, що викликає обурення в суспільстві та змушує уряди запроваджувати нові правила для обмеження такої практики.

Вплив ТНК на національні економіки має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вони створюють робочі місця, інвестують в економіку та сприяють технологічному розвитку. З іншого боку, вони можуть посилювати залежність національної економіки від зовнішніх факторів, викликати соціальну нерівність та негативно впливати на довкілля.

Зважаючи на значний вплив ТНК на глобальну економіку, їхня діяльність підлягає жорсткому державному регулюванню. Уряди різних країн розробляють закони та правила, які покликані захистити національні інтереси та забезпечити справедливу конкуренцію.

Таким чином, ТНК є одними з найвпливовіших гравців світової економіки. Їхнє функціонування базується на складному комплексі факторів, які дозволяють досягти глобального масштабу і значного впливу.

Розуміння принципів роботи ТНК є важливим для будь-кого, хто цікавиться сучасними економічними процесами, адже ці компанії не лише визначають тенденції на глобальному ринку, але й мають вагомий вплив на національні економіки, соціальні процеси та екологічний стан у світі.